

М. В. Яцюк

*Харків, Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

РЕЛІГІЙНА ОСВІТА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ І ГЕНДЕРНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ

Актуальність теми визначається її соціальною значимістю. Беззаперечним фактом нашого сьогодення є те, що релігія поступово повертається в наше життя, намагаючись знайти у ньому своє місце. Показово, що в цьому процесі бере участь усе суспільство. Питання релігії, її місця в сучасному суспільстві та роль у ньому, її вражаюча життєздатність в умовах технократичного світу викликає загальну увагу і змушує по-новому підходити до розв'язання, здавалося б, суто світських проблем, до яких належить сучасна освіта та виховання. В той же час набувають актуальності й гендерні аспекти суспільного діалогу. Якщо одним з важливих аспектів релігійної освіти є виховання терпимості, то чи можливий дотик двох полюсів світоглядів на принципах діалогу і взаєморозуміння?

Наприкінці ХХ – початку ХХІ століть українське секуляризоване технократичне суспільство постало перед складною проблемою залучення до світської освіти окремих релігійних знань. Очевидно, що соціальні ідеології ХХ століття не дали вичерпної відповіді на болюче питання сутності людської свободи, тому богословське її осмислення набуває резонансного звучання. Соціальна орієнтація сучасної української середньої і вищої школи обмежує трансцендентність особистості.

Метою пропонованої роботи є спроба аналізу ступеня готовності українського загалу до залучення і використання в освіті як в одній із форм соціального буття, релігійних знань; з'ясування об'єктивних чинників сприяння, а також перешкод констатованого феномену. Насамперед, йтиметься про провідні християнські деномінації (Українська Православна Церква і Українська Греко-Католицька Церква).

Суспільно-політичним тлом проблеми, на наш погляд, виступає посттоталітарне українське сьогодення, а також масштаби глобалізації. Після розпаду СРСР політологи, соціологи релігії, релігієзнавці зараховують українське суспільство до посткомуністичних, постатеїстичних. З цього приводу варто ознайомитися з «Рекомендацією Парламентської асамблеї Ради Європи 1156 (2002) «Релігія і зміни в Центральній та Східній Європі», а також з визначенням поняття «постатеїстичного суспільства», запропонованого С. С. Аверинцевим.

Дійсно, зміна ідеологічної парадигми викликала відповідний духовний вакуум і спричинила до необхідності пошуку таких універсальних надматеріальних цінностей, які б відповідали як внутрішньому ладу й логіці культури, так і першочерговим внутрішнім потребам людини (усвідомлення власної трансцендентності). Останнє

засвідчує релігійну природу цих потреб. Отже, можна сказати, що відповідальність школи усіх рівнів за душу прямо пов'язана з питанням про зміст і мету релігійної освіти в рамках світського характеру вітчизняних освітньо-виховних закладів.

Деякі сучасні дослідники вбачають нинішнє релігійне відродження в Україні ще й в складних, фундаментальних процесах побудови української нації. Це пояснюється тим, що майже в усіх пострадянських країнах правлячі еліти звернулися до національного коріння та релігійних організацій, які тісно пов'язані з національними традиціями. За допомогою таких національних церков політичні сили намагалися розширити і закріпити соціальну базу своєї влади. В Україні відразу дві конфесії – православна та греко-католицька – претендують на «національний» статус. До того ж ситуація ускладнюється розколом українського православ'я та його політизацією.

За українською Конституцією «...церква і релігійні організації в Україні відокремлені від держави, а школа – від церкви». Освіта носить світський характер.

Думається, протиріччя світоглядного вибору полягає в тому, що раціональна складова знань про світ і людину постійно зростає, повсякчас використовується і витісняє на другий план позалогічні знання. Моральність стає чимось другорядним. В окремих випадках тим, що навіть заважає жити і творити кар'єру. Домінування в окремих випадках деструктивної тенденції пов'язане з відступом, а інколи відвертим ігноруванням загальнолюдських цінностей, які на певній основі ототожнюються з християнськими заповідями. Дійсно, проблема набагато складніша. Ключове протиріччя в розвитку цивілізації полягає не тільки в тому, що, ігноруючи ці цінності, суспільство опиняється в історичному тупику. Проблема в тому, яким чином на кожному етапі історичного розвитку втілити в життя універсальні християнські цінності в конкретні форми соціальної організації, утверджуючи конструктивну тенденцію в балансі «ідеального» і «матеріального» людської природи і суспільства.

Повноцінна передача позитивного соціального досвіду від покоління до покоління – це функція освіти і виховання, які реалізуються в суспільстві через сукупність освітньо-виховних систем як сталих способів і форм такої передачі. Кожна освітньо-виховна система орієнтується на відповідну сферу або площину суспільного життя, на ті чи інші соціальні групи, на все суспільство в цілому. Сукупність освітньо-виховних систем суспільства як по вертикалі (на різних рівнях), так і по горизонталі (різних за характером), а також в їх різноманітних комбінаціях і сплетіннях становлять той виключний механізм, за допомогою якого організується та передається соціально значущий, перш за все, цінностний досвід, що складає основу для підвищення рівня суспільної організації. Наявність безпомилкових цінностних орієнтирів, за якими і складаються освітньо-виховні системи (в тому числі й розуміння людини як предмета освіти і виховання), а також засобів їх втілення, забезпечує відповідний рівень міцності та життєздатності таких систем.

Зробимо припущення про те, що нашому суспільству бракує нового гуманістичного світогляду, в центрі якого була б людина як духовна істота в усій

повноті її зв'язків з природою, громадою, космосом. Такий світогляд, на нашу думку, має чимало спільного з містико-релігійним світоглядом, який пропонує секуляризованій державі Україна свою релігійно-філософську систему бачення світу і людини. Зауважимо, що релігія зовсім не обмежується пізнанням світу. Спектр її завдань значно ширший (наприклад, виховне, душпастирське покликання).

Релігія відноситься до сфери свідомості. Вона тісно пов'язана якраз з позалогічною сферою свідомості. Тому релігія бере участь у створенні позалогічного світосприйняття. Позалогічне знання неможливо здобути, спираючись на раціональну логіку. Якщо логічні (раціональні) дослідження дозволяють знайти позалогічні знання, класифікувати їх і змалювати зовнішні контури, то вони не здатні проникнути в їхню глибинну сутність. У гармонійно розвинутих людей обидва джерела знань – і логічного, і позалогічного – знаходяться в стані певної рівноваги і визначають поведінку.

У той же час релігію не можна звести лише до позалогічного компонента свідомості. Раціональне обґрунтування релігії, зокрема християнства, спирається на Священне Писання, Священне Предання, численні повчання отців і вчителів Церкви, праці богословів.

Останнім часом актуалізується питання гуманізації сучасного життя і освіти, а також збільшення простору для духовності у вихованні та формуванні особистості в умовах технократичного суспільства. Посилення духовного потенціалу не без підстав пропонується здійснювати саме за рахунок гуманізації, звернення до пам'яток національної, світової культури та історії. Однак це виправдає себе за умови, якщо гуманізація спиратиметься на міцний фундамент з дитинства засвоєних моральних принципів. Чи теперішній стан виховної роботи в школі і в родині у повній мірі задовольняє хоча б початковій уяві юнака про моральність? Очевидно, що ні.

Теперішнє українське суспільство ще не сформувало сталої позиції відносно релігійного просвітництва. В разі, коли держава зважиться взяти на себе впорядкування суспільного запиту на духовно-релігійну освіту, вбачаються два ймовірні шляхи реалізації відповідної політики: перший – запровадження елементів релігійної освіти в загальноосвітні програми на основі загальнопедагогічних принципів і з урахуванням чинного законодавства; другий – сприяння розвитку мережі конфесійних класів і шкіл за умов дотримання прав людини в релігійній царині і балансу конфесійних інтересів. Існує ще один варіант, який можна умовно назвати компромісним. Його суть – в інституціональній заміні релігійної освіти на релігієзнавство. Втім, важлива не стільки форма, скільки зміст освітньо-виховної програми.

Безумовно, релігійна освіта може і повинна принести користь сучасній секуляризованій Україні за умов комплексного підходу до цієї справи. Деформована колоніальним і комуністичним минулим свідомість українського загалу потребує духовної реабілітації.